

Fran Albrecht.

Naš bog.

Spočel si nas in vrgel iz teles
na prazno cesto, na neznan planet,
in ta je blažen, oni je proklet
od tebe, ki ti ni imena.

In nisi vprašal nas, če hočemo,
— o, jaz bi hotel biti vetru brat! —
in lačnim dal si žejo, žejnim glad
in solzo bôli in radosti.

In ko smo brez ponosa klicali,
da bi te našli, v svojo blazno noč,
smo te ustvarili, naša nemoč,
po svojem velem licu.

In ko zdvomili smo nad tabo, glej,
— da ne, da si' je ugibala lobanja —
izpregledali poslednja smo spoznanja
in videli: da si in nisi.

*Ksaxano pesni talent. A
kot xrenjski VIII stee za vodstva dvojega rajeznika
prof. Pirnata z vseni fosolci tu na proglem*

Fran Govekar:

Film.

(Dalje.)

„Ne, vse ne!“ je ugovarjal praporščak dr. Ivan razvnet. „Ne pozabi neštivila mater, žen, sester, nevest, ki doprinašajo prav dandanes svoji brezmejni ljubezni neskončne žrtve! Nikdar ni stalo ženstvo višje kot v sedanji dobi!“

„Meni pa se je zdelo, da nikdar nižje!“

„Usoda, ki je pred vojno le po kapljah padala na ženstvo, se je vsula nanje kakor besen slap!“ je govoril praporščak. „Na milijone srečnih žensk se je čez noč izpremenilo v okamenele Niobe . . .“

„In na milijone se jih je pogreznilo v blato in temo!“ je odsekal Viktor.

„Tudi one so usmiljenja vredne žrtve vojne. Svet je še vedno bogat mučenic-svetnic, ki v bedi, sramoti in umiranju vzdržujejo živi ogenj nesmrtnega ideala!“

„O, o, to rad slišim, prijatelj pesnik! Ideali! Kakor pravljica iz davnih dni zveni na uho ta beseda. Pripoveduj, prepričaj me, — saj bi se dal tako rad prepričati. Ideali ženstva? Rusi trdijo, da ima ženska namesto duše le paro kakor pes,“ je govoril Viktor, „a Slovenec pravi celo, da je baba hudič. Kakor gad je ženska: raztrgaj jo na dvoje, a še skače vate in te pika. Bij jo, psuj, ponižaj do tal, a ona te objame, tepca, ter ti krohotaje izpije dušo.“

„Za boga, li nimaš matere, sestre . . . !?“ se je togotil Ivan.

„Ah, izjeme? So, gotovo so tudi izjeme, sicer bi se morali vsi moške že davno iz obupa in besnosti sami poobesiti in postreljati; toda celo naše matere, sestre, hčere . . . kdo ve, so li med njimi izjeme, ali pa niso bili in niso naši očetje, svaki, zetje tako topi, da niso bili in niso več sposobni aktivnega ali pasivnega odpora? Moški imamo vest, značaj, čast . . . ženske pa imajo le svoj živalsko sebični instinkt ter le na lastno korist zaostreno pamet!“ —

Radi smo ju poslušali, ker sta mnogo čitala in še več sama razmišljala, mi pa smo čutili, da je resnica sredi med njima. Polemiko je prekinil tovariš.

„Na Bledu sem se seznanil ž njo,“ je začel pripovedovati Vladimir. „Na jezeru pri kopanju smo se shajali: on, inženir v

nekí tovarni tik primorsko-laške meje, ona, njegova žena in jaz. Že prvi dan smo plavali iz ločenih predelov skupaj ven na globoko jezero, in ko smo se vrnili, smo se sončili v družbi kot stari prijatelji. Prav nič lep ni bil njen obraz; nasprotno, njena trobasta usta s prevelikimi zobmi so jo delala naravnost grdo. A stas je imela prelesten. V rafinirano koketni, le za največjo silo dostojni kopalni obleki je razkazovala svoje božanstveno telo smelo, samozavestno in brez najmanjšega sramu. A tudi brez nesramnosti. Zato pa je bila več kot lepa, namreč razburljivo pikantna.

Okoli osemindvajset, morda blizu trideset let je imela. Torej v dobi, ko je ženski čar najsilnejši. Vsaj zame in menda za vse moške, ki ne morejo biti več sentimentalni. Kakor solnce na poldnevni višini je ženska te dobe: ožarjeni še z vsemi čari mladosti, kipe njeni udje v najrazkošnejšem razcvitu, a njena kri je vrela od radostne strasti in neukrotljivega hrepenenja. Sprejemljive in darežljive v največji meri, poznavajoče vse muke, izraze in tudi življenjsko nedoknadno ceno ljubezni, jo dajejo in sprejemajo ženske v tej bujni dobi. Kakor v nestrpnem strahu so, da jim izginjajo poslednje prilike nepotvorjenega razkošja. Zato se jim mudi, da jih ne zamude. Proste vseh iluzij, že onstran groba idealov mladosti, so polne dekliške sanjavosti in preračunljive zapeljivosti, omahujoče iz ekstrema v ekstrem. In prav to jih dela najbolj mikavne.

Tudi ona je bila taka in zato me je očarala že prvi dan. Razžaljiv bi bil, če bi ji ne bil rekel, da je krasna. Še več! Takoj sem spoznal, da ne riskiram ničesar, ako jo povabim na sestanek. Smejala se je iz polnega grla na vsakršen dovtip, zavijala oči, se valjala in premetavala na solncu pred mano po deski, legala vznak in na prsi ter se šalila dvoumno, kakor bi bili najboljši znanci že od otroških let.

On, plavolas tih možiček z zlatimi naočniki in redkimi dolgimi rmenimi brčicami, jo je očitno oboževal in občudoval. Vedel se ni kot njen mož, nego kot njen pokorni sluga, ki se čuti srečnega, ako ga milostiva pogleda vsaj s kotičkom svojih čarobnih oči.

Razmerje mi je bilo torej jasno. Toda iz gole dostojnosti sem jo naprosil sredi plavanja za sestanek šele tretjega dne. Zasmejala se je naglas. „E, vi prosite kaj takega!“ je dejala. „Jaz sem pa že mislila, da ste kakor moj mož.“ — „Kakšen, prosim?“ sem vprašal, a v odgovor se je zasmejala še glasneje, se vrgla vznak in plavala kriče in pljuskajoč dalje.

Ko smo stopali ob obali na obed, se je oklepala inženirjeve desnice kot najjudanejša soproga, vsa dehteča kot razcvela roža,

elegantna, ponosna in resnobna kot prava dama. Ali sem odletel? Ali sem se motil? —

Na večer sem porabil hipec, ko sva bila v letoviškem parku pri koncertu sama ter sem jo opomnil: „Na svoje vprašanje še nisem dobil odgovora!“ Zavrtela se je na peti, se zasmejala in stekla k skupini znanih gospodičen in gospej.

Torej sem se vendarle blamiral! Skoro zadovoljen sem bil, da je tako. Očital sem si, da sem si razlagal njeno razposajenost kar precej toli enostavno. V inženirju sem spoznal blago dušo, nadarjenega tihega človeka, ki se mi je zasmilil, če sem pomislil, da bi mu jaz prvi nastavil roge. Resnično. Zbudila se mi je vest in nekako odleglo mi je, da me je pahnila nazaj, še predno bi bil storil drugi korak k lopovskemu činu. Pa ostanimo pri flirtu, pri sladki teoriji! sem si dejal. Še bolje kot banalno grešna praksa, ki ubija vso iluzijo in poezijo. In bil sem srečen, da nisem občutil nobenega kesanja in obžalovanja.

Mirno, veselo smo prebili tisti večer ter se ločili prijateljski, odhajaje spat skoro s kokoši. Še pred deseto sem upihnil luč . . . Pet minut nato pa so se odprle duri moje sobe in se hitro zopet zaprle; po tleh so pritekale bose noge, dvoje močnih mehkih rok me je objelo in vroče ustnice so iskale po mojem obrazu. Po polnoči je zopet vse izginilo . . .

Tako je bilo poslej večer za večerom. Podnevi na jezeru razposajena koketa, na obali, v letoviškem parku in v restavraciji fina, kapricijozna, vedno resnobna dama, pred polnočjo razuzdana bakhantka . . .

Teden nato sta se vrnila na laško mejo. Poslovili smo se ljubeznivo, a z manirno hladnostjo. —

Dve leti je minilo otedaj. Te dni pa sem jo srečal roko v roki z madžarskim vojaškim asistenčnim zdravnikom — velikim, črnim, zarjavelim mladeničem očitno silne fizične vrline. Impozantna dama, vsa dehteča kot bujno razcveta roža, elegantna do najvišje rafiniranosti, ponosna kot kraljica in resnobna kot najmodrejša soproga. Pozdravil sem jo začuden, a jedva mi je odzdravila in šumela mimo mene. Stal sem pred zagonetko in strmeč buljil za njo.

„Jaz pa vam pravim: kdor žensko pogleda, da jo poželi, je že prešeštvajl ž njo v svojem srcu!“ zaslišim poleg sebe recitirati Matejeve evangelske besede v pridigarskem tonu. Ozrem se: bil je prijatelj odvetnik. Pozdraviva se in greva dalje.

„Z drugačnimi očmi sem gledal za ono damo,“ mu razlagam; „poznam njenega soproga, a ona hodi javno po ulicah roko v roki s tujim moškim.“

„Ne, to je bil njen sedanji mož,“ mi razloži odvetnik.

„Kako? Se je li ločila in omožila v drugič?“ —

„Slučajno sem bil pravni zastopnik njenega moža,“ je pripovedoval prijatelj. „Zanimiva istorija, vsaj ne vsakdanska. Ko so vdrli Lahi preko meje, so se naše čete umaknile na določeno obrambno črto, ozemlje pred to črto pa se je izpraznilo. Tudi tovarno, kjer je služil njen mož kot inženir, je hipoma ostavilo vse osobje in pobegnilo na varno za našo fronto. Med prvimi begunci v našem mestu se je pojavila ona. Njen soprog je moral ostati še v bližini s tropom delavcev, da reši iz tovarne, ako se še da kaj rešiti. Ponoči se je z vojaškimi patroljami in z delavci plazil preko kraških pustinj in peščenih lagun do tovarne ter dal odvažati in odnašati najdragocenejše aparate, knjige, blagajnico in razni materijal. Bil je vsak hip v smrtni nevarnosti. A rešil je svoji tovarni več, kakor bi bilo pričakovati. Nekaj dni nato pa so Lahi naperili svoje topove na tovarno, jo razsuli in kmalu tudi zasedli. Inženirjev urad se je preselil v Trst, delavce pa so odpustili vse do zadnjega. A kar nankrat so inženirja zaprli. Izkazalo se je, da je tekom let poneveril nekaj tisočakov iz blagajne za stavbna in lagunska dela. Poneverjenje je bilo toli spretno prikrito, da bi se ne bilo razkrilo nikdar, če bi ravnateljstvo ne dobilo anonimne ovadbe. Z nerazumljivo natančnostjo je izdajala višine izmaknjenih vsot in približno tudi datume, kdaj se je inženir pregrešil. Pregledali so stare knjige in pobotnice ter našli ovadbo potrjeno. Poklicali so inženirja predse in siromak je priznal vse. Povedal pa ni, čemu je porabil denar. Zaslišali so njegovo ženo, ki ni vedela ničesar, celo strmela je in ogorčeno izjavljala, da se dá takoj ločiti, ker s tatom ne more nikdar več živeti v zakonski zvezi.

Takrat so se tržaški sodni uradi preselili v naše mesto in s seboj so privedli tudi inženirja, da pričaka v tukajšnjih zaporih sodne obravnave. Nekega dne dobim poziv, naj ga posetim v ječi. Ko sem vstopil in zagledal tolstega možička z zlatimi naočniki in redkimi dolgimi rmenimi brčicami, sem ga spoznal. „Morda se me še spominjate,“ je dejal; „bili smo pred leti po nekem narodnem plesu skupaj v kavarni. Tudi moja soproga je bila z mano, vi pa ste imeli s seboj svojo soprogo in troje hčera.“ Da, resnično. Takoj mi je vstala pred očmi njegova burno vesela in glasno ščebetava

mlada ženka: živa koketa izredno elegantne toalete in prav velikomestno svobodnega vedenja. Ni mi bila všeč, a čutil sem, da žehiti iz nje neka omamna poltnost. — „In zato sem se osmelil prositi vas, da me posetite. Edini znanec ste mi v tem mestu med kazenskimi zagovorniki. Toda zagovarjati me sploh ni mogoče. Prosim vas le enega: preglejte ves kazenski akt in poiščite v njem tisto anonimno ovadbo. Prosim, primerjajte pisavo in slog s temle pismom; potem mi povejte svoje mnenje!“

Izročil mi je pismo brez naslova in podpisa; očitvidno je odtrgal oba. Suhoparno pismo je govorilo o potovanju z Nabrežine v Ljubljano, o iskanju stanovanja, o draginji in o koncertu vojaškega orkestra v Zvezdi. Uganil sem izlahka, da je pismo pisala njegova soproga. Motno, kakor zamrle so zrle njegove oči skozi zlate naočnike, obraz mu je bil siv in medel, a njegove kretnje mirne, skoraj apatične. Hotel sem govoriti o njegovem zločinu, a odmajal je z glavo, se poklonil ter dejal: „Pustiva to za prihodnjič! Do svidenja!“ Nedvoumno me je odslovil.

Ko sem pregledoval sodni akt in našel tudi anonimno ovadbo, sem se zgrozil: ovadba je bila pisana z isto roko, ki je pisala pismo. Jasno je bilo: ovadila ga je lastna žena!

Ko sem vstopil zopet v njegovo ječo, mi je nestrpnost planil nasproti. „Nisem se motil, kaj ne?“ je vprašal. Prikimal sem in mu vrnil pismo. Nervozno ga je zmečkal in raztrgal na drobne koščke. „O, vedel sem to takoj v prvem hipu!“ je vzkliknil. „Samo ona je mogla napisati tako ovadbo, ker le njej so bili znani moji grehi. Saj sem jih storil pod njenim neprestanim pritiskanjem, po njenem navajanju in le zanjo! Zaslužil sem dovolj, da sva mogla živeti — sama brez otrok — celo v skromnem razkošju. A ni ji bilo dovolj. Hotela je imeti vedno novih, vedno lepših in dražjih toalet, nakitov, luksusa, izrednih užitkov in lepot. Zahtevala je, da preživljava vsako leto par mesecev ob morju, na jezerih, na potovanjih . . . nikdar ji ni bilo dovolj zabave, doživljajev in senzacije. In ker nisem mogel vsega plačevati iz svoje plače, me je mučila in zapeljevala tako dolgo, da sem poneveril prvi tisočak iz zaupane mi blagajne. Sklenil sem, da ga prislužim postrani in ga vrnem. A preden se mi je posrečilo poravnati prvo vsoto, sem moral poneveriti že drugi tisočak. In potem je šlo dalje kakor v sanjah. Jemal sem kakor nezaveden in brez volje, kadar je le zahtevala. Neomajno pa je živel v moji duši sklep: vse povrnem . . . vse poplačam . . . tat ne ostanem! Mučil sem se ponoči in podnevi z razmišljanjem: a s čim naj po-

vrnem? Kako naj poplačam? Odgovora nisem našel. Toda vse povrniti, vse plačati moram, moram! Le to je izpolnjevalo moje življenje in ga vzdržuje še danes . . .

„Vse drugo je odmrlo. Celo moja neizmerna, blazna, besna ljubezen do nje je umrla v mojem srcu . . . Imela je neštivilo ljubimcev poleg mene, zakonskega moža. V Opatiji, v Lovranu, v Kraljevici, v Gradežu, na Bledu, v Rogatcu, na potovanju v Draždanah in Monakovem, na Dunaju in v Pragi . . . povsod, povsod, kjer sva se mudila zdržema vsaj štirinajst dni, je iskala novih senzacij in naslad.

„Spočetka sem se energično upiral, a zagrozila mi je, da me zapusti za vselej in ko sem ji očital vnovič njen greh, me je res ostavila ter se vrnila k svoji materi. Bilo mi je zblazneti brez nje; peljal sem se za njo, jo prosil, naj se vrne in trpel molče dalje. Toda zopet sem se uprl, zopet sem jo psoval ter jo hotel celo pretepsti, a pobegnila mi je domov in se ni hotela vrniti več. Zval sem jo nazaj, ji pisaril roteča pisma, a brez uspeha. Dobil sem le osorne odgovore njene matere, ki mi je očitala, da sem brutalen sirovež, ki njene krasne hčere nikoli nisem bil vreden ter sem jo le onesrečil. Dvakrat sem se peljal po njo, a skrila se mi je in nisem je mogel najti. Bil sem obupan, ker moja ljubezen do nje je postajala tem vrelejša, čim blaznejša in bednejša je bila. Pisal sem ji, da ji odpuščam vse in dajem popolno svobodo, samo pri meni naj živi. Nato se je vrnila.

„Zopet se je začelo prejšnje življenje, njena razuzdanost ni poznala nobenih mej, jaz pa sem se delal slepega in gluhega. Vstran sem pogledal, kadar bi moral zakričati od bolesti, v zid sem se obrnil in mižal, kadar je uhajala iz zakonske spalnice.

„Tako se me je iznebila, a zdaj hoče po sili postati povsem svobodna.

„Dobro vem, kako živi. Nekemu Madžaru je zmedla glavo tako, da bi jo vzel za ženo. Mlad je, močan in bogat. Graščino ima ob Blatnem jezeru in ogromna posestva, — peča se s svinjerejo na debelo, a vrhu tega je zdravnik in delničar pivarne v Pešti. Zato me je ovadila, da me uniči ter se odtrga od mene docela. Lahko bi se maščeval nad njo. Uničim jo lahko. A čemu? Usodi ne uide in tudi njena vest bo končna najstrašnejša sodnica. Povedal sem vam to, da vam bo razumljiv moj zločin. Dajte mi častno besedo, da ne izdaste resnice sodišču pa naj se zgodi z mano karkoli!“ In pomolil mi je desnico.

Branil sem se, mu prigovarjal, naj si olajša svojo kazen, naj ne prizanaša propali ženi — zaman, moral sem mu obljubiti s častno besedo, da ne razkrinkam žene in da molčim proti vsakomur vsaj do njegove smrti . . .

Dva dni nato si je z ostrim robom kositarne skledice, v kateri so mu prinesli v ječo obed, prerezal žile na rokah, nogah in na vratu ter je izkrvavel. Njegova soproga pa je danes že omožena z madžarskim bogatašem“.

Tako mi je pripovedoval prijatelj odvetnik.

Tisti večer sva bila v najelegantnejši ljubljanski restavraciji. Sedela sva sama v kotu za okroglo mizo, nedaleč stran pa se je okoli dolge mize zbirala družba mladih madžarskih častnikov in zdravnikov.

Naenkrat je prišla tudi ona s svojim možem. Vse je poskočilo na noge, vsi so ji hiteli slačit plašč, odvezemat pompadurko in pah-ljačo ter ji odkazovat prostor ob sredini mize. Kakor kraljica ponosno se je nasmihala milostno na desno in levo, podajala konce svojih prstkov ter sedla šaleč se poleg svojega lepega moža, bliskaje z očmi in igraje z nedosežno gracijo najfinejšo svetsko damo.

„Ko bi vedeli tile častniki vse, kar veva midva o njej!“ je dejal prijatelj. „Kaj bi se zgodilo, če bi stopil jaz zdajle pred njo ter ji zabrusil v obraz: morilka, tatica, vlačuga!?“

„In kaj bi rekli, če bi to pritrdil še jaz iz — lastnih doživljajev ž njo na Bledu?“ sem pripomnil.

„Ho, ti tudi? In kdo ve, koliko je še drugih, ki bi mogli govoriti, pa molče! Svet more menda sploh obstajati, ker drug o drugem ne vemo najvažnejšega, ali ker molčimo prav takrat, ko bi morali kričati!“

Tako sva modrovala in pritrjevala Shakespearu, ki je dejal, da

,Celi svet
gledišče je, možje in ženske vse
so le igralci, ki nastopajo,
odstopajo, a človek vsak vsaj sedem
zaigra vlog v življenju svojem tem . . .‘

Kdor igra spretno, je plačan dobro in svet mu ploska, ga slavi, ne vprašajoč, li lopov je, li poštenjak; kdor slab, se norci rogajo mu, se smejejo gledalci, še pretepo ga siromaka, ki srečen je, da ne izgubi vsaj glave. Kdor bi motil igro, težko bi plačal svoj poskus; polomljenih kosti bi ležal pred gledališčem, psovan, zasmehovan. Zato pa pusti svet, naj se igra, objema, ljubi, vara, naj se množi in kolje

med seboj pijano: ti glej samo in smej se, smej tej pestri igri neprestano!"

Tako je zaključil Vladimir svojo istorijo, Viktor pa je planil k pianinu, zaigral „Ridi, Pagliaccio!“ in pel, pel, kakor ga nisem čul še nikoli . . . Toda le dveh treh akordnih skokov mu je trebalo in Canio se je izpremenil v Mefista pod Margaretinim oknom ter je satansko hudobno zahreščal podoknico, krohotajoč se „Ho! ho! ho! ha, ha, ha!“

(Dalje prihodnjič.)

Útis:

Disharmonija.

„Jaz hočem!“ — kot poljub me misel ta opaja.
 „Ne morem!“ — dušo vso spoznanje to razdvaja.
 V stoterih slikah v duši svet živi,
 v stoterih barvah se v očeh preliva;
 iz travce slednje vstaja slika živa,
 iz cvetke slednje mi skrivnost dehti,
 iz zraka govori s tisoč glasov,
 iz lesov šumnih mi naproti veje
 in žubori iz jézera valov,
 iz petja sladkega najmanjše tice
 in iz oči otroka se mi smeje,
 iz smeha berem tajne, z lic device —
 „Vse hočem zbrati, svetu vse podati!“
 Srce mi misli in se veseli.
 „V blesteče čem besede jih vkovati!“
 A jezik le jeclja in — onemi.

